

УДК 343.851:343.9.02 (477)
DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.11.20>

Доценко О.С.
к.ю.н., доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Національна академія внутрішніх справ

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Прийняттям нормативно-правових актів і управлінських рішень протидія організованих злочинності не обмежується. Результат і ефективність такої діяльності багато в чому залежить від того, наскільки своєчасно, в якому обсязі, які заходи організації були реалізовані, як ці заходи вплинули на виконання завдань і досягнення мети у протидії організованих злочинності. Крім того, для виконання нормативно-правового акта чи управлінського рішення необхідно провести багато організаційних заходів як за рівнем організації, так і за змістовим складником, що й утворює систему таких заходів. Таким чином, ми цілком обґрунтовано можемо говорити про те, що чинна система організаційних заходів – це найскладніший, відповідальний і один з головних етапів протидії організованих злочинності.

Огляд останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі організаційній діяльності приділено начебто досить уваги. Питання організації діяльності з протидії злочинності знайшли своє відображення у наукових працях: В.Б. Авер'янова, А.І. Алімпієва, О.М. Бандурки, І.І. ЧБасецького, Ю.П. Битяка, В.В. Богуцького, Б.М. Габричидзе, І.П. Голосніченка, В.Л. Грохольського, Б.П. Єлісеєва, В.В. Зуя, Л.В. Коваля, М.В. Корнієнка, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінного, В.І. Литвиненка, Н.Є. Міняйла, Т.М. Міщенко, М.І. Мельника, Є.В. Невмержицького, Г.П. Пожидаєва, О.П. Рябченко, О.Ю. Шостко та ін. Але з огляду на те, що серед науковців немає

єдності щодо системи організаційних заходів з протидії організованих злочинності, вважаємо, що ці питання потребують наукового дослідження.

Метою статті є вивчення та аналіз думок науковців, узагальнення практичних напрацювань щодо системи організаційних заходів протидії організованих злочинності в Україні.

Виклад основного матеріалу. Організація заходів протидії організованих злочинності – це відповідальний і складний етап. На цьому етапі здійснюється з'ясування і конкретизація мети і завдання заходів, розробка і прийняття управлінського рішення, підбір, розстановка, інструктаж, а у разі необхідності навчання виконавців, забезпечення проведення заходів документальними, матеріально-технічними, фінансовими ресурсами, організація взаємодії виконавців, контроль за підготовкою і ходом виконання заходів, облік результатів проведення заходів, під час проведення заходів залежно від ситуації можливе корегування управлінського рішення, прийняття нових рішень та ін. Успішне виконання будь-якої роботи залежить від уміння її практично організувати.

Словник української мови містить декілька значень термінів «організувати» чи «організувати», зокрема: 1. Створювати, засновувати що-небудь, залучаючи до цього інших, спираючись на них. 2. Здійснювати певні заходи громадського значення, розробляючи їх підготовку і проведення; забезпечувати, влаштувати що-небудь, вишукуючи для цього необхідні можливості. Роздобувати, діставати

або готувати що-небудь для когось. 3. Згуртовувати, об'єднувати кого-небудь з певною метою; зосереджувати, мобілізувати, спрямовувати когось на що-небудь. 4. Чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь [1, с. 740].

У юридичній енциклопедії «організація» визначається як: 1. Властивість будь-якого матеріального об'єкта, що виявляється у впорядкованості структури, внутрішньої будови. Організація означає сукупність пов'язаних між собою складових частин (елементів) відповідного об'єкта, а також зв'язків (взаємин) між ними та ін. об'єктами, в результаті чого утворюється певне зовнішнє організаційне середовище. У загальному контексті поняття «організація» застосовується разом з поняттями «структура» і «система» щодо соціальних, економічних, біологічних та деяких технічних об'єктів. У ньому, як правило, фіксуються динамічні риси і закономірності системи, тобто такі, що належать до функціонування, поведінки і взаємодії її частин. 2. Соціальна функція суспільства, завдяки якій створюються виробничо-економічні та ін. системи, встановлюється динамічна рівновага між їх елементами, забезпечуються сталість і водночас розвиток різних суспільних структур. Використання потенційних можливостей організації зумовлює вибір форм, методів і засобів удосконалення будь-якої діяльності. Організувати – означає належним чином визначити ті функції і дії, які необхідні для реалізації певних завдань або виконання тієї чи іншої роботи, а також об'єднання цих функцій і дій у рамках відповідної організаційної структури. 3. Одна з універсальних функцій соціального (в т. ч. державного) управління. У такому розумінні організація означає складник змісту управлінської діяльності щодо впорядкування певних суспільних відносин (об'єктів управління), раціональної побудови органів (апарату) управління (суб'єктів управління), а також системи управління загалом як сукупності відповідних управлінських елементів, що перебувають у

відношеннях та зв'язках між собою і утворюють органічну цілісність, єдність. У державному управлінні така діяльність спрямована на створення відповідних державних органів, нормативно-правове закріплення їх структури, функцій та компетенції, а також на організаційно-структурну перебудову системи державного управління у разі її невідповідності цілям і завданням соціально-економічного розвитку суспільства та зумовленим цим змісту і новим завданням управлінської діяльності [2, с. 294]; «організація праці» – один з напрямів управління виробництвом, що здійснюється через систему взаємопов'язаних між собою методів залучення до праці, форм розподілу та кооперації, згідно з якою групи працівників закріплюються за певними галузями суспільно корисної діяльності. Організація праці включає такі заходи, як функціонування структури управління трудовим процесом, удосконалення нормування і заохочення продуктивної праці, зміцнення трудової дисципліни, поліпшення умов праці (підвищення якості обслуговування робочих місць, запровадження досягнень науково-технічного прогресу у трудовий процес, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників) тощо [2, с. 307].

Таким чином, можна сказати, що будь-яка діяльність може бути успішною за умови чітких правил її здійснення. І головне призначення організації протидії організованій злочинності полягає в тому, щоб забезпечити злагодженість діяльності всіх складових елементів системи суб'єктів протидії організованій злочинності і раціональної організації їхньої праці. На наш погляд, можна погодитись з думкою науковців, що до організації слід зараховувати і організаційне проектування, узгодження дій ланок системи, розпорядницьку діяльність, діловодство, розміщення кадрів і техніки, регламентацію функцій працівників і т. ін. [3, с. 45].

Серед науковців часто можна зустріти думки, коли «організацію» і «управління» розглядають як синоніми. На наш погляд, такі

думки будуються на помилкових уявленнях і висновках. Ми підтримуємо думку науковців, які управління розглядають як більш широке поняття стосовно організації, а організацію як функцію управління. Зокрема, В.В. Цветков висловлює думку, що «управління являє собою надзвичайно складний процес і залежить від наявності людських, матеріальних і організаційних факторів...» [4, с. 5–6]. Думка окремих науковців, що управління теж зорганізується, а тому організація ширша управління, не переконлива.

Звичайно, управління саме має потребу в організації, але якщо дотримуватися логіки, то його треба також і планувати. Воно не може бути реалізоване без керівництва і контролю. Іншими словами, під час організації управління всі загальні функції здійснюються в єдиному комплексі, але одна з них у певний період одержує переважний вплив, а інші виявляються ніби на другому плані. Правильно відзначено, що можна, наприклад, планувати і координувати контроль, регулювати планування й облік, організувати прогнозування і т. ін. У широкому розумінні до організаційної роботи можна віднести всю управлінську діяльність, починаючи з її прогнозування і закінчуючи контролем і обліком, оскільки після того, як діяльність спланована, її треба здійснити, що стає визначальним в управлінні. Напевно, це змусило деяких авторів включати таку діяльність у поняття «організація» [5, с. 199].

З огляду на визначені вище складники організаційної діяльності і предмет нашого дослідження вважаємо, що організаційна діяльність з протидії організованій злочинності повинна здійснюватися перш за все з урахуванням таких положень, як: а) чітке розмежування завдань, функцій, компетенції і повноважень між суб'єктами протидії організованій злочинності; б) дотримання верховенства права і законності в організації заходів протидії організованій злочинності; в) відповідальність суб'єктів протидії організованій злочинності перед суспільством і особистістю.

Окремі з цих положень набули актуальності в умовах розбудови нашої держави в сучасних умовах. Нині вони особливо актуалізувалися для суб'єктів протидії організованій злочинності, які з урахуванням зазначених положень повинні підвищувати ефективність своєї діяльності.

Першочергове значення в організаційній діяльності, на наш погляд, повинне приділятися обґрунтованій визначеності суб'єктів протидії організованій злочинності, правильній організації їх роботи й укріпленню їх регіональних ланок. Адже саме на місцях можуть і повинні ефективно вирішуватись завдання з протидії організованій злочинності. Нині, на жаль, система суб'єктів протидії організованій злочинності є досить розгалуженою і не містить конкретної мети, завдань з цього напрямку. Крім спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ, діяльність яких визначена на законодавчому рівні, інші суб'єкти беруть тільки участь у протидії організованій злочинності. Але така участь, її межі і багато інших питань на законодавчому рівні чітко не визначені.

Водночас необхідно відзначити, що й спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ під час реформування системи СБУ втратили певні повноваження щодо протидії організованій злочинності. Зокрема, під час реформування СБУ щодо виконання її повноважень у сфері протидії організованій злочинності акцент ставився на обмеженні повноважень СБУ в зазначеній сфері. Непослідовність внесення змін до чинного законодавства призвела до виникнення законодавчої колізії, яка проявилася у суперечностях між визначенням у ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [6] спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю та корупцією СБУ як державних органів, спеціально утворених для боротьби з організованою злочинністю, визначеними у ст. 2 Закону

України «Про Службу безпеки України» [7] завданнями СБУ та ст. 19 Закону України «Про національну безпеку» [8], у якій визначено, що СБУ здійснює: 1) протидію розвідувально-підривній діяльності проти України; 2) боротьбу з тероризмом; 3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури; 4) охорону державної таємниці. Про протидію організованій злочинності уже не йдеться.

У межах реформування системи МВС України та органів Національної поліції України Постановою КМУ від 09 жовтня 2019 р. № 867 «Про утворення територіального органу Національної поліції» [9] утворено як юридичну особу публічного права міжрегіональний територіальний орган Національної поліції – Департамент стратегічних розслідувань, який займатиметься протидією організованим злочинним групам та злочинним організаціям, що становлять найбільшу суспільну небезпеку. Зокрема, й тих, які мають транснаціональні зв'язки. Проте реалізація Департаментом своїх завдань ускладнена через недостатнє правове забезпечення новоствореного підрозділу, що значно знижує ефективність його діяльності, а також через недосконалий механізм взаємодії з іншими органами у сфері протидії організованій злочинності.

Для подолання цієї проблеми доцільно на законодавчому рівні визначити статус Департаменту як спеціального суб'єкта протидії організованій злочинності шляхом внесення відповідних змін до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [6], доповнивши перелік спеціально створених державних органів з протидії організованій злочинності.

Нині новостворений Департамент стратегічних розслідувань поряд з іншими підрозділами кримінальної поліції відповідно до

п. а ч. 3 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [6] тільки беруть участь у протидії організованій злочинності в межах покладених на них інших функцій. Але, на наш погляд, така участь є малоефективною.

Щоб успішно здійснювати протидію організованій злочинності навіть за наявної ситуації, коли Департамент стратегічних розслідувань та інші підрозділи кримінальної поліції не мають чіткої законодавчої регламентації їхньої діяльності з цього напрямку, необхідно хоча б на підзаконному рівні відомчими нормативно-правовими актами чітко визначити завдання, права й обов'язки цих підрозділів та їх керівників. Адже організація будь-якої діяльності передбачає чіткий розподіл завдань, прав, обов'язків, компетенції і повноважень суб'єктів такої діяльності.

Велика чисельність державних органів з протидії організованій злочинності створює дублювання їх функцій, що негативно відбивається на результаті їхньої діяльності. Тому нині доцільно створити координаційний орган, який би координував діяльність правоохоронних, розвідувальних та інших структур, які займаються протидією організованій злочинності, ефективно проводив спільні операції з виявлення та припинення протиправних дій організованих злочинних угруповань та ін.

За досвідом європейських країн (Угорщини, Польщі, Німеччини, Іспанії) координаційний орган у сфері протидії організованій злочинності може бути сформований при уряді, міністерстві внутрішніх справ або мати загальнодержавний статус (Німеччина), тобто цей орган розташований зовні системи органів (підрозділів), діяльність яких він координує. На наш погляд, це завдання може бути вирішене шляхом визначення та створення координуючого органу при Кабінеті Міністрів України. Водночас Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [6], який визначає головні напрями загальнодержавної політики

та організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю, необхідно доповнити положеннями, спрямованими на врегулювання координації у цій сфері. Адже низка недоліків у забезпеченні організаційної діяльності полягає саме у відсутності такої регламентації. Нечітке визначення цих питань призводить до дублювання суб'єктами один одного, а ще гірше – до нездорової конкуренції.

Серед фахівців є думка, що правові акти заважають працювати, сковують ініціативу, автоматизують співробітників. Деякі керівники їх недооцінюють, хоча точний розпорядок допомагає успішніше організувати управлінський процес, визначити, що можна і потрібно, а чого не можна робити. Тому думка, що нормативи виконують позитивну роль, звичайно, більш прогресивна [10, с. 185].

Судження про марність нормативних розпоряджень, на наш погляд, не наукові. У нормативних розпорядженнях повинна бути закладена основа послідовності і чіткості в діяльності суб'єктів протидії організованої злочинності. Акти, що узагальнюють і закріплюють передовий досвід, допомагають економити робочий час, скорочувати зусилля на вироблення уже відомих прийомів, методів тощо. На наш погляд, використання інструкцій, стандартів, правил та інших нормативних розпоряджень – це не формалізм, а необхідність організаційної діяльності з протидії організованої злочинності. У таких нормативних актах мають міститися результати наукових здобутків, практичний досвід і здоровий глузд. Такі регламенти сприятимуть зменшенню відхилень від нормального режиму роботи і підвищуватимуть організацію діяльності суб'єктів протидії організованої злочинності.

До того ж урегульованість діяльності суб'єктів протидії організованої злочинності нормативно-правовими актами, чітке визначення завдань, компетенції і повноважень, їх суворе дотримання та реалізація – одна з гарантій дотримання законності. Тому,

на наш погляд, нині назріла суттєва необхідність у прийнятті нового комплексного законодавчого акта, яким може бути новий Закон України «Про основні засади протидії організованій злочинності», у якому доцільно передбачити:

1. Чітко визначити, що слід розуміти під організованою злочинністю. Наявне законодавче визначення, що під організованою злочинністю розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань (ст. 1 Закону) [6], не відповідає реальному стану та іншим законодавчим нормам: кримінальному кодексу, антикорупційному та іншому законодавству.

2. Чітко визначену мету і завдання держави з протидії організованої злочинності. У новому законі не повинні міститися такі незрозумілі цілі, як: встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація (ст. 2 Закону) [6]. Виникає питання, що необхідно робити суб'єктам з протидії організованої злочинності, наприклад: СБУ, НПУ та іншим, щоб локалізувати, нейтралізувати чи ліквідувати організовану злочинність? Відповіді у чинному законодавстві немає.

3. З урахуванням практичного досвіду, наукових розробок і зарубіжного досвіду щодо протидії організованої злочинності чітко визначити органи, які здійснюватимуть протидію організованої злочинності та їх правовий статус. У чинному законі (Розділ 3) [6] визначаються повноваження (права) спеціальних підрозділів БОЗ, але зовсім не визначено обов'язків цих підрозділів.

4. Комплекс адміністративно-правових заходів з протидії організованої злочинності, включаючи завдання, повноваження (права й обов'язки) та компетенцію центральних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій, державних і недержавних організацій.

5. Особливий порядок затримання і тримання під вартою членів ОЗУ.

6. Участь у протидії організованій злочинності громадських формувань і окремих громадян.

7. Міжнародне співробітництво з протидії організованій злочинності.

8. Інформаційно-аналітичне, фінансове, матеріально-технічне та науково-дослідне забезпечення протидії організованій злочинності.

9. Контроль за дотриманням законності й ефективністю протидії організованій злочинності.

Натепер у Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [6] містяться окремі вищезазначені положення, але вони є неконкретними, а здебільшого незрозумілими і суперечливими. Від чіткості, повноти і обґрунтованості визначення мети, завдань, компетенції, повноважень, правил поведінки і прийняття суб'єктами протидії організованій злочинності рішень, чіткості врегулювання участі в цьому процесі органів державної влади, місцевого самоврядування, громадськості буде залежати ефективність такої протидії.

Велике значення в організації заходів з протидії організованій злочинності відіграє діяльність з підбору та розстановки персоналу, аналіз та оцінка їх індивідуальних, професійних, ділових та ін. якостей.

Ефективність діяльності особового складу будь-якого органу, підрозділу залежить від прийняття і постановки перед виконавцями конкретних, законних, зрозумілих як для процесу виконання, так і для кінцевої мети управлінських рішень. Відсутність такого розуміння призводить до неефективної діяльності суб'єк-

тів протидії організованій злочинності, а інколи негативних результатів їхньої діяльності.

О.М. Бандурка з цього приводу відзначає, що начальник відділу, здійснюючи організаційне забезпечення, повинен виходити з двох передумов: 1) підлеглі – професійно грамотні, сумлінні і відповідальні працівники, здатні самостійно виконувати завдання; 2) підлеглі потребують постійного управління, керівництва і контролю [11, с. 158]. Виконавці повинні знати форми зв'язку з керівником, терміни виконання завдання, систему звітності про виконану роботу тощо. А виконання рішення повинне завершуватись ретельним звітом підлеглого у письмовій чи усній формі.

Висновки. Успішна протидія організованій злочинності залежить від правильного визначення мети і завдань, нормативного регулювання та уміння її практично організувати. Тому можна сказати, що система організаційних заходів з протидії організованій злочинності – це адміністративно-правова діяльність відповідних суб'єктів управління, в процесі якої здійснюється: а) збір, обробка й аналіз інформації про стан організованої злочинності та її поширення, структуру організованої злочинності, динаміку і структуру скоєних злочинів тощо; б) нормативно-правове визначення мети, завдань на конкретний період, способів і засобів їх досягнення; в) підбір і розстановка персоналу; г) підготовка, прийняття, видання і доведення до виконавців нормативно-правових і адміністративно-розпорядчих актів, рішень; г) інструктаж і навчання виконавців; д) здійснення контролю за виконанням прийнятих рішень та ін.

Анотація

У науковій статті розглянуто поняття «організація», «організувати», «організація праці» та систему заходів протидії організованій злочинності. Визначено, що успішне виконання будь-якої роботи залежить від уміння її практично організувати.

Розглянуто відмежування «організації» від «управління».

З'ясовано складові елементи системи організації протидії організованій злочинності, до яких віднесено: з'ясування і конкретизацію мети і завдання заходів, розробку і прийняття управлінського рішення, підбір, розстановку, інструктаж, а у разі необхідності навчання виконавців, забезпечення проведення заходів документальними, матеріально-технічними, фінансо-

вими ресурсами, організацію взаємодії виконавців, контроль за підготовкою і ходом виконання заходів, облік результатів проведення заходів, у разі необхідності під час проведення заходів корегування управлінського рішення, прийняття нових рішень та ін.

Акцентовано, що першочергове значення в організаційній діяльності має приділятися обґрунтованій визначеності суб'єктів протидії організованій злочинності, правильній організації їх роботи, укріплення їх регіональних ланок та нормативно-правовій регламентації їхньої діяльності.

Звернута увага, що натеper в Україні система суб'єктів протидії організованій злочинності є досить розгалуженою і не містить конкретної мети, завдань з цього напрямку. Водночас тільки спеціальні підрозділи з боротьби з організованою злочинністю та корупцією СБУ на законодавчому рівні визначені як державний орган, спеціально утворений для боротьби з організованою злочинністю, інші суб'єкти беруть участь у протидії організованій злочинності. Але така участь, її межі і багато інших питань на законодавчому рівні чітко не визначені.

Зазначено, що Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції, який утворено для протидії організованій злочинності, нині теж належить до органів, які беруть участь тільки у протидії організованій злочинності. Але реалізація його завдань ускладнена через недостатнє правове забезпечення, що значно знижує ефективність його діяльності.

Наголошено, що велика чисельність державних органів, які беруть участь у протидії організованій злочинності, потребує координаційної діяльності і нині доцільно створити координаційний орган, який би координував таку діяльність.

Обґрунтовується прийняття нового Закону України «Про основні засади протидії організованій злочинності».

Ключові слова: організаційні заходи, протидія організованій злочинності, суб'єкти протидії.

Dotsenko O.S. The system of organizational measures for combating organized crime in Ukraine

Summary

The scientific article deals with the concepts of «organization», «organize», «organization of work» and the system of measures to counter organized crime. It is determined that the successful performance of any work depends on the ability to practically organize it.

Consideration of delimitation of «organization» from «management» is done.

The constituent elements of the organization of the organization of combating organized crime are identified, which include: clarification and specification of the purpose and task of measures, development and decision-making, selection, placement, briefing, and if necessary the training of executors, providing activities documentary, material-technical, financial resources, organization of interaction of performers, control over the preparation and progress of the implementation of events, accounting of the results of the events if necessary during the moves corrections management solutions, adoption of new solutions and others.

It is emphasized that the primary importance in organizational activity should be given to the well-defined determination of the subjects of combating organized crime, proper organization of their work, strengthening of their regional units and legal regulation of their activity.

Attention is drawn to the fact that in Ukraine today the system of actors in the fight against organized crime is quite extensive and does not have a specific purpose, objectives in this area. At the same time, only specialized units for combating organized crime and the SBU corruption at the legislative level have been designated as a state body specifically designed to combat organized crime, other entities

are involved in the fight against organized crime. But such participation, its limits and many other issues at the legislative level are not clearly defined.

It is noted that the Strategic Investigation Department of the National Police, which was set up to combat organized crime, today also refers to bodies that only take part in the fight against organized crime. However, the implementation of its tasks is complicated by the lack of legal support, which significantly reduces the effectiveness of its activities.

It is emphasized that the large number of state bodies involved in the fight against organized crime requires coordination activities, and it is now advisable to create a coordinating body to coordinate such activities.

The adoption of the new Law of Ukraine «On basic principles of combating organized crime» is substantiated.

Key words: organizational measures, counteraction to organized crime, subjects of counteraction.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 томах. АН УРСР. Інститут мовознавства / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 5: Н–О. 840 с.
2. Юридична енциклопедія: у 6 т. / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана. Київ : «Укр. енцикл.», 2002. Т. 4: Н–П. 720 с.
3. Бляхман Л.С., Маркин А.А. Организация управления социалистическим предприятием : учебное пособие для вузов. Москва : Высшая школа, 1983. 247 с.
4. Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності: політико-правовий аспект : монографія. Харків : Право, 1996. 164 с.
5. Грохольський В.Л. Організаційно-правові засади управління спеціальними підрозділами МВС України по боротьбі з організованою злочинністю : монографія / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 312 с.
6. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358 (із змінами).
7. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382 (із змінами).
8. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241 (із змінами).
9. Про утворення територіального органу Національної поліції : Постанова КМУ від 09.10.2019 р. № 867.
10. Лазарев Б.М. Государственное управление на этапе перестройки. Москва : Юрид. лит-ра, 1988. 320 с.
11. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків, 1998. 478 с.